ՏԱՍՆ ԵՒ ԵՕԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ։ Առանձին համարները 7 կոպէկով։

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ». կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (Բացի կիրակի և տօն օրերից)։

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.—Կովկասեան ցուցահանդէս. Այգեգութը. Շամախու գաւառի հայ գիւղացիները. Նամակ Եկատերինօդարից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Թիւրքիայից. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Ժողովրդական հասկացողութիւններ և գիտնական բացատրութիւններ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

—

Կովկասեան ցուցահանդէսի տնայնագործութեան բաժինը այցելելով, մարդ այն համոզմունքին է գալիս, որ տնայնագործութիւն այն ձևով, ինչ ձևով կայ արևմտեան Եւրոպայում և Ռուսաստանում՝ չը կայ մեր երկրի մէջ։

Ռուսաստանում տնայնագործութեան բառով հասկանում են միմիայն գ ի ւ ղ ա կ ա ն ազգաբնակութեան տնային արդիւնաբերութիւնները։ Դաշտային պարապմունքներից ազատ ժամանակներում գիւղացին գործում, պատրաստում է այլ և այլ մանր ձեռագործ արդիւնքներ և այնպիսի արդիւնքներ, որոնց մէջ պահանջ կայ։ Եւ մի և նոյն ժամանակ ամբողջ գիւղը, նոյն իսկ ամբողջ շրջանը մի և նոյն իրեղէնների պատրաստութեամբ է զբաղված։ Արևմտեան Եւրոպայում տընայնագործութիւն անուանում են և քաղաքային արհեստաւորների արդիւնաբերութիւնները, որոնք պատրաստվում են մասնաւոր կերպով, նոյն իսկ արհեստաւորի տանը և ոչ թէ գործարանում։ Բայց թէ Եւրոպայում և թէ Ռուսաստանում տընայնագործութեան անհրաժեշտ պայմանն այն է, որ գիւղացու կամ արհեստաւորի տանը պատրաստված իրեղէնները համապատասխանում են մի յայտնի, աւելի կամ պակաս ընդարձակ պահանջին։ Շատ անգամ մի ամբողջ գիւղ յատկապէս զբաղված է այնպիսի իրեղէնների պատրաստութեամբ, որոնք մշտապէս առնվում են կամ շրջակայ բոլոր գիւղերում, երկրի մի ամբողջ շրջանում, կամ շրջակայ գործարաններում։ Ֆըրանսիայի Լիօնի քաղաքի մասնաւոր տներում ամբողջ ընտանիքներ զբաղված են մետաքսի թելը քաշելով, և այդ արդէն քաշած թելը ծախսում են Լիօնի բազմաթիւ մետաքսի գործարանների վրա։ Ռուսաստանի Տուլա քաղաքի շրջակայ մի քանի գիւղերում գիւղացիք իրանց դաշտային պարապմունքներից ազատ ժամերում միմիայն դրանով են զբաղվում, որ մեծ քանակութեամբ պատրաստում են փայտեայ այն փոքրիկ սև վնտալները, որոնք առնվելով Տուլայի ս ա մ օ վ ա ր ն ե ր ի աճազին գործարաններում, յարմարեցվում են սամօվարների վրա։

Այդ մտքով տնայնագործութիւն՝ չը կայ մեր երկրում։ Մեր երկրում գուցէ միմիայն գիւղացու տանը պատրաստած գորգեր ու կարպետներ են առնվում գիւղացու տանից դուրս.... Մնացած տնայնագործական արդիւնքներ գիւղական ընտանիքը ոչ թէ վաճառքի համար է պատրաստում, այլ իր սեփական ներքին գործածութեան համար։ Եւ այդ պատճառով մեզանում գիւղացու պատրաստած տնային արդիւնքները՝ շատ սահմանափակ քանակութեամբ են պատրաստվում։

Իսկ այժմեան ցուցահանդէսում ներկայացրած մեր տնայնագործ արդիւնքների մեծ մասը գրեթէ չեն էլ կրում բուն տնայնագործական (кустарный промыселъ) բնաւորութիւն, այլ աւելի կարելի է համարել այս կամ այն գիւղացու անհատական, նոյն իսկ գուցէ պատահական աշխատանքի արդիւնք։ Ոչ թէ մի յայտնի գաւառ, մի յայտնի շրջան, կամ գոնէ մի ամբողջ գիւղ պարապում է մի յայտնի տնայնագործութեամբ,—այլ այս կամ այն գիւղի մէջ մի յայտնի մարդ, մի յայտնի ընտանիք՝ այս կամ այն արդիւնք է պատրաստում, առանց իր աչքի առջև որոշ հասարակական պահանջ, որոշ առնողներ ունենալու։

Ներկայ Կովկասեան ցուցահանդէսի տնայնագործական բաժնում մենք մեծ մասամբ տեսնում ենք գիւղացու կամ քաղաքային արհեստաւորի ա ն հ ա տ ա կ ա ն տնային արդիւնաբերութիւններն ու ձեռագործ իրեղէնները։

Տնայնագործութիւն այն մտքով, ինչ մտքով նա ըմբռնվում է Եւրոպայում և Ռուսաստանում՝ ունի աւելի ը ն կ ե ր ա կ ա ն, եթէ այդպէս կարելի է ասել հ ա ւ ա ք ա կ ա ն բնաւորութիւն, քան թէ անհատական։ Թէև ամեն մի յայտնի տնային արդիւնաբերութիւն պատրաստվում է արհեստաւորի կամ գիւղացու ջոկ ջոկ ընտանիքներում, բայց մի յայտնի շրջանի կամ գիւղի բոլոր ընտանիքներն էլ միակերպ զբաղված են նոյնանման իրեղէններ պատրաստելով։

Այդ պատճառով Ռուսաստանում կարելի է ասել՝ այս ինչ գիւղ այս ինչ իրեղէններ է պատրաստում։

Գտէք մեր երկրում մի ամբողջ գիւղ, որը զբաղված լինէր, օրինակ ինչպէս Մօսկվայից ոչ հեռու գտնվող Տրօիցկի աւանը՝ միմիայն փայտագործական և ճախարակագործական իրեղէններ պատրաստելով.... Գուցէ և լինեն այդ տեսակ գիւղեր, բայց գոնէ Կովկասեան ցուցահանդէսը մեզ չէ ներկայացրել այն տեսակ գիւղական արդիւնաբերութիւններ, որոնց պատրաստութեամբ զբաղված լինէր ամբողջ մի գիւղ, այլ հանդէս է բերել առանձին ա ն հ ա տ ն ե ր ի՝ թէ գիւղացու, թէ քաղաքային արհեստաւորի և թէ մասնաւոր մարդկանց ձեռագործ իրեղէններ։

Կամ պէտք է ընդունել, որ տնայնագործութիւն, այդ բառի բուն նշանակութեամբ, դեռ չէ զարգացած մեզ մօտ և գտնվում է իր սկզբնական դրութեան մէջ, քանի որ այդ տեսակ արդիւնքների մէջ դեռ ևս պահանջ չը կայ մեզանում։

Գ. Ա.

ԱՅԳԵԿՈՒԹԸ

—

Նախ քան ուղղակի այգեգութի *) գործողութեանն անցնելը հարկ ենք համարում մի քանի խօսք ասել այն գործիքների և անօթների (ամանների) մասին, որոնք գործ են ածվում այգեկութի ժամանակ։ Դժբաղդաբար մեզ դեռ յայտնի չեն բոլոր գինեգործական գաւառների այգեկութի ձևը և գործածված ամանները, և հէնց այդ պատճառով առժամանակ կը բաւականանանք նկարագրելով Երևանի այգեկութը։ Դէպքից օգուտ ենք քաղում և լիայոյս կերպով հրաւէր ենք կարդում մեր գիւղական և գաւառական ուսուցիչներին, նոյնպէս և այլ ձեռնահաս մարդկանց, որ չը զլանան նկարագրել իրանց գաւառի կամ գիւղի այգեկութը։ Ով կուզէ ի հարկէ կը հրատարակէ ուղղակի լրագիրների միջոցով, իսկ ով կը ցանկայ կարող է ուղարկել մեզ, և մենք մեր կողմից խոստանում ենք ուսումնասիրել նոյնանման յօդուածները և խմբագրած լրագրութեան յանձնել ի հրատարակութիւն։ Այդպէս անողները շընորհակալութեան արժանի մի գործ կատարած կը լինեն և ընդունելով մեր առաջարկութիւնը, մեծ օգուտ տված կը լինեն մեր երկրի այգեգործութեան և այդ ճիւղին վերաբերող արդիւնաբերութեան ուսումնասիրութեան գործին։

Երևանում խաղողը քաղելու համար գործ են ածում կթոցներ (քթոց տեղական բարբառով) և ք ա ղ ա լ ա կ կամ ք ա ղ ե լ ա կ։ Կթոցը և քաղալակը ճիլ ու կոչված ծառի ճիւղերից են հիւսված։ Նրանք միմեանցից զանազանվում են ձևով և մեծութեամբ։ Կթոցը քաղալակից մեծ է։ Կը թոցի ձևի մասին գաղափար տալու համար կառաջարկենք մի հեշտ և հասարակ բան՝ մի թըղթից կոնուս շինեցէք, նրա սուր ծայրից փոքր ինչ ծալեցէք և կը ստանաք կթոցի մօդէլ-օրինակ. միայն պէտք է նկատել որ այդ թղթէ կթոցի բերանը շրջանաձև է, իսկ խսկականինը մի փոքր ձուաձև է, և երկրորդ՝ թղթէ կթոցի խորութիւնը $1^1/_2$ կամ 2 անգամ մեծ է բերանի տրամագծից, այն ինչ իսկականինը հաւասար է նրան։ Քաղալակը գլանաձև է՝ շրջանաձև հիմքով։

Կթոցները ունենում են մօտաւորապէս մի արշին խորութիւն և բերանի մեծ տրամագիծ, իսկ քաղալակները ունենում են $^1/_2$ արշինից մինչև 1-ը իբրև խորութիւն, և 4-ից մինչև ութ վերշոկ բերանի տրամագիծ։

Եթէ չիրատունը այգու մէջ է գտնվում, այն ժամանակ կարելի է խաղողը ածել քաղալակը և կթոցը, իսկ եթէ չիրատունը հեռու է, այն ժամանակ նրանք միանգամայն անյարմար են, որովհետև ստորին շերտերի խաղողը վերին շերտերի տակ ճնշվելով ջարդվում է և չիրան կաթկթելով թափվում է, որը մեծ կորուստ է ի հարկէ։ Դրա համար մենք խորհուրդ կը տայինք այդ դիպուածում գիմել վեդրօների և փայտից շինած երկարաձև անօթների գործածութեանը։ Այգեկութի համար անհրաժեշտ է և մի կեռ ու սուր դանակ։

Ինչպէս ամեն գործում, նոյնպէս և այգեկութի ժամանակ պէտք է ժամանակը և աշխատանքը յարմարաւոր կերպով բաժանված լինի, որպէս զի գործը կանոնաւոր գնայ։ Բացի այդ նախօրօք պէտք է պատրաստութիւններ տեսնել թէ այգեգութին հարկաւորվող գործիքների վերաբերմամբ, և թէ գինին զետեղելու համար։

*) Տես «Մշակ» № 67 և 97։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՍԿԱՑՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԳԻՏՆԱԿԱՆ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Մի կողմից ուսումնասիրել ժողովրդի մէջ այս և այն երևոյթի մասին արմատացած հասկացողութիւնները, իսկ միւս կողմից քննել այդ հասկացողութիւնները գ ի տ ն ա կ ա ն տեսակէտից, և պարզաբանել նրանց—ահա այն ուղիղ միջոցներից մէկը, որով կարելի է արմատախիլ անել այդ հասկացողութիւնների սխալ և այլանդակ մասերը, դնելով դրանց տեղը աւելի ճիշդ, և աւելի գրական հասկացողութիւններ։ Այս անգամ մենք այսպիսի մի փորձ կանենք ե ր ա զ ն ե ր ի վերաբերմամբ ընդհանրապէս։

«Երազդ բարի լինի»—ասում են միշտ, երբ մէկը սարսափահար կամ ուրախ-ուրախ, նայած իր տեսածի բովանդակութեանը, պատմում է մանրամասնօրէն իր երազը շրջապատող հետաքրքիր լսողներին։ Չի գտնվի մեր մէջ մէկը, տըգէտ թէ գիտուն, այր թէ կին, որ անտարբեր վերաբերվի դէպի իր տեսած երազները՝ չը պատմի ուրիշներին գոնէ նրանց համառօտ բովանդակութիւնը։

Երբ երազը լինում է սարսափեցուցիչ և անբացատրելի հասարակ մահկանացուների համար, ժողովրդի մէջ իսկոյն ուղարկում են՝ թաղում ամենքին յայտնի խ ա թ ո ւ ն—բ ա ջ ո ւ հօրից, որի խորհրդաւոր խօսքերը ոչ ոք չի համարձակվի հալած իւղի տեղ չընդունել։ Այդպիսի կանայք, մինչև անգամ տղամարդիկ, մեր մէջ շատ կան, որոնք գիտեն ամեն առիթից օգուտ քաղել ձրիապէս՝ առաւօտը սրա մօտ հիւրասիրվել, կէսօրին նրա մօտ ճաշել, երրորդից երեկոյեան համար մի քանի շ ա հ ի կորզել։ Իսկ եթէ երազ տեսնողի ընտանիքում կայ մի գրագէտ՝ սեր սպիտակից ջոկող, իսկոյն դիմում են ամենայն երկիւղածութեամբ և հաւատով «էֆեմերդին» կամ մեր «օրացոյցներին», որոնց հրատարակիչները, քաջ իմանալով այդ տետրակների լայն տարածումը հասարակ ժողովրդի մէջ, առհասարակ, աւելացնում են բուն օրացոյցին խելք զարգացնող զանազան պիտանի և օգտակար (!) յօդուածներ, որոնց թւում լինում է և «երազագիրը»։ Փորձերով ապացուցված է մեր մէջ և մինչև անգամ Էֆեմերդին էլ է ասում, որ երազում սպիտակ ձի նստելը՝ հարստութիւն է, փող երազելը՝ կռիւ, իսկ կըկզանք տեսնելը՝ բաղդ։ Ամենքն էլ հաւատում են երազների խորհրդաւոր զօրութեանը, ամենքն էլ համոզված են, որ նրանք նախազգուշացնում են մարդուն բաղդի կամ դըժբաղդութեան գալստից։ Ճշմարիտ, կան այնպիսի անհատներ, որոնք կասկածանքով են վերաբերում դէպի երազները, շատ անգամ էլ ծիծաղում են նրանց վրա, բայց էլի նրանց մեծամասնութիւնը բոլորովին ազատ չէ մանկութիւնից մնացած հետքերից։

Այժմ տեսնենք թէ գիտութիւնը ինչպէս է բացատրում երազները։ Ամենքին յայտնի է, որ երազել կարելի է միայն քնի մէջ, և ոչ երբէք արթուն ժամանակը։ Քնած ժամանակ մարդ սովորաբար երազ է տեսնում թէև շատ անգամ չէ յիշում։ Հաստատվում է, որ կարող ենք երազել, մինչև անգամ շատ երկար, բայց արթնանալուց յետոյ չը մտաբերել նրանց։ Շատերը տեսած կը լինեն, ինչպէս քնած մարդիկ խօսում են, երգում են, վիճաբանում են և այլն, ապացոյց որ նրանք երազներ են տեսնում, բայց երբ զարթնում են, ոչինչ չեն մտաբերում այդ բոլորից։ Այդպիսով, ոչ ոք ազատ չէ երազներից։

Որովհետև մեծ կապ կայ քնի և երազի մէջ, ուստի նախ քան երազների մասին խօսելը, աւելորդ չենք համարում մի քանի տեղեկութիւններ տալ նմանապէս և քնի մասին։ «Մարդը քնի կենդանի է»—ասում է ժողովուրդը։ Եւ իրաւ, ո՞վ կարող է առանց քնի մնալ, հոգնած անդամները չը կազդուրել Մօրֆէի գրկում։ Միայն հ է ք ե ա թ ն ե ր ի հ ե ր ո ս ն ե ր ն են ամիսներով արթուն մնում, որ երկար ժամանակ ունենան կատարելու առասպելական քաջագործութիւններ։ Բայց մենք հասարակ մահկանացուներս չենք կարող ո՛չ երկար քնել և ո՛չ էլ երկար արթուն մնալ։ Մի օրինակ։ Երեք քաջառողջ երիտասարդ գրազ են գալիս մի ամբողջ շաբաթ չը քնել։ Դրա համար նրանք իրանց զբաղեցնում են զանազան տեսակ զբաղեցուցիչ խաղերով, որ քունը փախցնեն։ Չորրորդ օրը նրանցից մէկը յանկարծակի քնում է մարմնամարզութեան ժամանակ, միւսը քնում է մի և նոյն հանգամանքներում հինգերորդ օրը, վերջապէս երրորդը ձիարշաւի ժամանակ ուժասպառ մեռնում է եօթերորդ օրվայ առաւօտը։

Քունը անհրաժեշտ է օրգանիզմի համար նոյնպէս, ինչպէս օդը, ջուրը, կերակուրը և այլն։ Նա այն պարբերաբար հանգստութիւնն է, որի մէջ օրհասական կերպով մտնում են կենդանական կեանքին պատկանող մեր անդամները։ Արիւնը մտնելով աւելի առատութեամբ բուսական կեանքին պատկանող անդամները (մարսողութեան, և այլն), ուղեղային գործողութիւնների մեծ մասն առաւել կամ քիչ դադարում է աշխատելուց։ Քնի ժամանակ արիւնը ուղեղից անցնում է մարմնի միւս անդամները, առաւել ևս բաղուկները. ուղեղի ծաւալը պակասում է, մինչդեռ միւս անդամները սկսում են համեմատաբար լայնանալ։ Եթէ այդ ժամանակ հուփ տանք մարմնի որ և է մասը, արիւնն այդտեղից հեռանում է դէպի ուղեղը և նա սկսում է ընդունել իր առաջվայ ծաւալը (Մօսօի փորձերը)։

Մի խօսքով, քնի ժամանակ ուղեղը ստանում է աւելի քիչ արիւն, հետևապէս աւելի քիչ է կերակրվում, քան թէ երբ նա արթուն է լինում։ Դրա համար է որ կուշտ ճաշից յետոյ, երբ մարսողութիւնը սկսվում է և արիւնը գնում է աւելի առատ դէպի ստամոքսը, մարդ միշտ ցանկանում

Աւելորդ չենք համարում մի անգամ ևս կրկնել, որ այգետէրերը այգեկութը արևի դուրս գալուց փոքր ինչ յետոյ սկսեն, որ նախ՝ գիշերը գիլանների վրա նստած ցողը գոլորշիանայ և չիրայի ջրային մասը չաւելացնի և գիլանների սառնութեան պատճառով նիր չուչացնի և կամ խանգարվի: Շատ անգամ այգետէրերը մի քանի քաղալակ աւելի քաղելու համար գինու յատկութեանն են վնասում, ի հարկէ առանց ցանկանալու և հասկանալու: Նոյնպէս պէտք է դադարել խաղողը քաղել արևը մայր մտնելուց առաջ: Պէտք է աշխատել մի և նոյն ժամանակ որ այգեկութը որքան կարելի է կարճատև լինի և շուտ վերջանայ: Պարզ բան է որ դա կախված կը լինի այգու մեծութիւնից և փոխադարձաբար մշակների թւից: Քանի այգին մեծ կը լինի այնքան էլ շատ մշակներ պիտի վարձել:

Փոքր ի շատէ այգու գործին ծանօթ մարդը գիտէ, որ այգեկութի ժամանակ վարձված բոլոր մշակները մի և նոյն գործով չեն զբաղված, այլ աշխատանքը բաժանված է: Կան և պիտի լինեն, 1) քաղողներ, 2) դարդակողներ, 3) կրողներ, 4) հաւաքողներ, 5) վերակացուներ և 5) մզողներ:

Քաղողներ: Այգետէրը հէնց խնայելու իր օգտի համար լաւ կանի նախ քան մշակներին գործ յանձնելը համառօտ կերպով բացատրի՝ թէ ինչ պիտի լինի նրանց գործը և ինչպէս պէտք է անել: Այդ նրա համար է անհրաժեշտ, որ այգեկութի համար վարձվող մշակները միայն այդ գործի համար գիւղերից ժողոված խառն մարդիկ են լինում: Ամեն մի քաղող մի քաղալակ և կամ մի վեդրօ պիտի ունենայ: Քաղալակը պէտք է դնել ձախ կողմում և ճութը կամ ողկոյզը տակից բռնել ձախ ձեռքով՝ փոքր ինչ բարձրացրած՝ ապա աջ ձեռքում գտնված կեռ և սուր դանակով կտրել ողկոյզի կոթը որքան կարելի է կարճ, մանաւանդ եթէ սպիտակ խաղող է: Պէտք է պատուիրել և հսկել որ ողկոյզին ցնցում չը պատճառեն գիլաններ չը վերածելու համար, որովհետև եթէ միջին թւով հաշվենք մի ճութի վրա 100 գիլա և ամեն մէկից 5 գիլա թափվի և փչանայ, 100 կարաս տւող այգին կը տայ 95: Պարզ է որ կորուստը փոքրիկ բան չէ: Դժբաղդաբար ընդհանրապէս ուշք չեն դարձնում դրա վրա և ասում են որ չարժէ մի քանի գիլայի համար կռանալ և շատ անգամ էլ վախենում են թէ մի գուցէ ժլատ համարվին: Բացի այդ, խիստ կերպով պէտք է արգելել ամբողջապէս և կամ մասամբ հատած կամ փտած ողկոյզները լաւ խաղողի հետ չը խառնել, և աշխատել որ խաղողի թուփ կամ զանազան մացառներ չը թափվեն քաղալակի մէջ: Հատած փտած ողկոյզները պէտք է դէն ձըգել և կամ առանձին ժողովել: Պնդում ենք որ այդ բանի վրա մեծ ուշադրութիւն պիտի դարձնել, որովհետև այդ հատած և փտած խաղողները ոչ միայն փչացնում են համը և բուկետը, այլ և քայքայում են գինու բնական կազմուածը: Քաղողներին միշտ մի որոշ կարգով են դասաւորում, նայելով վազերի մշակման ձևին: Եթէ թումբերի մշակումն է ընդունված, ամեն մի քաղողին տալիս են մի մի թումբ, իսկ եթէ ձողերի վրա են պահում, այն ժամանակ ամեն մի քաղող մշակ սկսում է շարքի մի ծայրից և գնում է քաղելով մինչև միւս ծայրը: Քաղողները միայն քաղելով պիտի զբաղվեն և նրանց լցրած քաղալակները և կամ վեդրօները առանձին մշակներ պիտի դարդակեն այգու միջնակներում դրած կթոցների մէջ: Ամեն մի դարդակող պէտք է իր ձեռքին ունենայ մի քաղալակ, որը յաջորդաբար պիտի տայ այն քաղողներին, որոնց քաղալակը պիտի դարտակէ:

Հաւաքողներ: Եթէ նկատում են որ քաղողները դեռ ընտելացած չեն և գիլաներ շատ են թափում, պէտք է հաւաքող էլ ունենալ, որոնք թափած գիլաներն են հաւաքում և թողած ողկոյզներն են քաղում:

Կրողներ: Կրողները դարդակողների լցրած կթոցները տանում են մինչև չիրատուն: Կթոցները կրում են կամ մէջքի վրա և կամ կենդանիների վրա բարձելով:

Վերակացու: Գործը վերահսկելու համար անհրաժեշտ է ունենալ մի կամ մի քանի վերակացուներ: Նրանք ուշադրութիւն են դարձնում որ մշակները լաւ քաղեն, տուած պատուէրները ճշտութեամբ կատարեն և ծուլութիւն չանեն: Նրանք շատ անգամ կատարում են միաժամանակ և հաւաքողների և վերակացուի պաշտօնները:

Ջարդող-մզողներ: Կրած խաղողը չիրատանը պէտք է ջարդել և մզել: Այդ գործողութիւնը կատարում են կամ մեքենայի օգնութեամբ կամ ոտներով:

Դրա մասին յաջորդ անգամ:

Մ. Մուսինեան

ՇԱՄԱԽՈՒ ԳԱՒԱՌԻ ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐԸ

Շամախու ընդարձակ, գրեթէ թրքաբնակ գաւառում կայ և 44 հայոց գիւղեր, որոնք ամեն տեղ աչքի են ընկնում իրանց լեռնային ու տեղ տեղ անտառապատ դիրքով, առողջարար կլիմայով, սառնորակ աղբիւրներով ու առողջակազմ բնակիչներով: Հայ գիւղացիների լեռնոտ բնակատեղին, քիչ չէ արգելում նրանց երկրագործութեան ընդարձակմանը: Այդ հանգամանքը ստիպել է նրանց մտնել գինեգործութեան պարապմունքին, որը վերջին տարիներում օր օրի վրա ընդարձակվում է և մեծ քանակութեամբ գինի է արտահանվում Թիֆլիս, Բագու, Ռուսաստան և Անդրկասպեան երկիր: Մադրասա, Սաղեան, Գիրջիվան և Քեարքեանջ գիւղերը՝ յայտնի են իրանց մեծաքանակ ու ընտիր գինիներով: Այս գիւղերից անպակաս են լինում Թիֆլիսի գինեվաճառների գործակալները ու լեզգի մշակները. վերջինները ստանում են վարձողից 40—60 կոպ. օրավարձ և ուտելիք:

Թէյի գործածութիւնը ընդհանրացել է ամեն տեղ. մինչև անգամ ախտ է դառել: Այդ խմելիքից ով որ մէկ օր զրկվում է, ինչպէս իրանք են ասում «մի բան կորցրածի նման են լինում»:

Վերոյիշեալ չորս գիւղերումն ես կան ուսումնարաններ. միայն վերջին երկուսում, այն է Գիրջիվան և Քեարքեանջ գիւղերում՝ արքունի են: Սաղեան գիւղի վանական դպրոցը պահվում է նոյն գիւղացի, այժմ բագուաբնակ պ. պ. Բուդաղեանցների նուիրած 10 հազար րուբլու տոկոսով: Բացի յիշեալ 4 գիւղերում եղած ուսումնարաններից, կան և 300 տուն բնակիչ ունեցող Ղեալագա ու 242 տուն ունեցող Գիրք գիւղերում ազգային ուսումնարաններ: Գիւղացիները այս տարվայ համար ևս պատրաստվում էին երկու տեղ նոր ուսումնարաններ բաց անել: Թուրք գիւղերից էլ երեքը միայն արքունի ուսումնարաններ ունեն: Հայերի և թուրքերի յարաբերութիւնները բարեկամական են: Մօտիկ անցեալում իրանց խեղճութեամբ աչքի ընկնող հայ գիւղացիները, այժմ երկիւղ են տարածել իրանց շրջակայ թուրք աւազակների վրա անգամ: Եւ դա է պատճառը, որ այժմ թէ իրանց գոյքի, թէ պատւի տէր են: Արտաքին թշնամիներից ազատ լինելով, բաւական է որ ներքին թշնամութիւնը տնաքանդութիւն համարվի այդ ողորմելիների համար: Ցանկարծ կը տեսնենք մէկի մի ամբողջ տարվայ նեղութեան արդիւնքը բոցավառվեց ու անխիղճ կրակը՝ անգութ մարդկանց ձեռքով մոխիր դարձրեց, միւսի այգին տեղ տեղ ոչնչացրած, երրորդի գոմէշը գոմից անհետացած, չորրորդի կուռը դաշոյնով վիրաւորված, և այլն: Այդ բոլոր անվերջանալի ամարդութիւններին վերջ տալ չը կարողացան գիւղերում այրական դատողութեամբ ցաւակցող՝ ո՛չ իւզբաշին, ո՛չ քահանան, ո՛չ ուսուցիչը և ոչ էլ գիւղի բանիմաց դասը:

Գիւղատնտեսութիւնը իր նահապետական դրութիւնից չէ փոխվել դէպի նորը: Գիւղերում փողոցները անկանոն են: Միայն Մադրասա գիւղն է, որ իր մօտ 600 տուն բնակիչներով ու շքեղ տներով աւելի գիւղաքաղաքի է նմանում: Ութ հատ մալական գիւղերում տիրող կարգ ու կանոնը, նրանց լայն և ուղիղ փողոցները, տներին կից պարտէզները, բանջարանոցներն ու անասունների ընտիր տեսակները՝ օրինակելի են. բայց թէ թուրք և թէ հայ գիւղացիները ոչ մի օրինակ չեն առնում նրանցից:

Հայ կանայք դեռ աւելի ազատ են գիւղերում, քան քաղաքում, բայց և այնպէս թէ առաջինում և թէ երկրորդում, այր մարդիկ այնպէս են նայում կանանց վրա, ինչպէս Մուհամմէդի չարիաթն է ցոյց տուել իր հաւատացեալներին կանանց նշանակութիւնը: Հարսանիքները ազատ չեն բարդ ծախսերից: Պսակում են աղջիկներին վաղաժամ, երբեմն 11—12 տարեկան հասակում: Հայ կանանց տնտեսութիւնը ու մաքրասիրութիւնը աչքի ընկնելու չափ փայլում են այստեղ: Նրանք գործում են թէ տանը, թէ այգիներում և թէ դաշտում: Համեստութիւնը նրանց մէջ հոյակապ է: Կանայք ամբողջ գաւառում հագնվում են թրքական ձևով: Տնայնագործութեան մէջ աչքի են ընկնում կանանց ձեռքով պատրաստված բրդի գործուածները. օրինակ գորգեր, կարպետներ, ջուալներ, չալեր, գուլպաներ, քօղեր և այլն: Իսկ մետաքսից գործում են աւելի երիտասարդ կանայք ու աղջիկներ՝ ցանցանման զանազան նկարներով գլխի ծածկոցներ, կարելու գոյնզգոյն թելեր և այլն: Շերամապահութիւնը, թաշնապահութիւնը հայ շինականի պարապմունքի մէջ գինեգործութիւնից և երկրագործութիւնից յետոյ երրորդ տեղն են բռնում:

Ծաղիկ հիւանդութիւնը մեծ թւով զոհեր է տարել այս տարի՝ գաւառի արևմտեան գիւղերից, շնորհիւ ծաղիկ պատուաստողի անտարբերութեան, որ նոյն իսկ Քեշխուրթ գիւղի քահանայի հրաւէրն անտես արաւ և չուզեց յիշեալ գիւղերն այցելել:

Նախկին լիւթերական, իսկ այժմ աղանդաւոր պրօպագանդիստները ընդունելութիւն չեն գըտնում այս գիւղերում, բացի մի քանիսի ամենաչնչին մասերից: Անհոգ միացած միամիտ գիւղացիների դրութիւնը՝ առիթ է տալիս քաղաքի ինքնակոչ քարոզիչ եղբայրներին «Քրիստոսի մոլորեալ հօտին» ուղիղ ճանապարհի բերել, բայց առանց մի մազի չափ անգամ ազնութիւն գործ դնելու: Դրանց փորձանքները, վայր ձգեցին բոլորովին իրանց նշանակութիւնը: Գռեհիկ գիւղացուն սկզբում փողի ուժով են շլացնում ու որսում: Վեհափառ կաթողիկոսի խոստման համեմատ պիտի մի քարոզիչ նշանակվի այս գիւղերի համար: «Մշակի» այս տարվայ № 81-ի Շամախուց մեր գրած նամակի մէջ, ի միջի այլոց մենք յայտնել էինք թէ՝ Շամախու հայերը վերին աստիճանի գոհ լինելով հայր Մակար վարդապետ Բարխուդարեանի քարոզներից, անհամբեր սպասում են իրանց քարոզչի վերադարձին: Լաւ կը լինէր, եթէ ժողովրդին չը զրկէին իրանց սիրած վարդապետից: Նրա քարոզները մինչև այժմ էլ թարմ են իրանց ապաւորութեամբ ժողովրդի յիշողութեան մէջ: Եթէ կրօնափոխութիւնը արմատ է ձգել այս գաւառում, դրա միակ պատճառը մեր եկեղեցիներում ժողովրդին հասկանալի լեզուով քարոզների բացակայութիւնն է և սուրբ գրքի խօսքերի ժողովրդի համար անհասկանալի լինելը: Եւ հէնց այդ էլ եղել է երկար տարիներով մեր պահանջածը:

Ա.

ՆԱՄԱԿ ԵԿԱՏԵՐԻՆՈԴԱՐԻՑ

Սեպտեմբերի 15-ին

Ահա մօտաւորապէս տասներորդ օրն է, ինչ «Պակրովսկայա» կոչված տօնավաճառը սկսվել է և եղանակների չորային լինելու պատճառով մեր վաճառականները մեծ յոյս ունեն լաւ ծախս ա-

---

է քնել: Քնած կենդանին նման է, նայած քնի ծանրութեան, ուղեղից զրկված կենդանուն, այսինքն՝ կենդանու գիտակցական գործողութիւնները սակաւ առ սակաւ տեղ են տալիս անգիտակցական գործողութիւններին: Այդպիսի կենդանին մարսում է, նրա արիւնը շրջում է, բայց նա չէ կարող այլ ևս գիտակցաբար գործել:

Թէպէտ քնած մարդու գիտակցութիւնը և կամքը նմանապէս քնած են լինում, բայց նրա ուղեղը չէ մնում բոլորովին անգործ: Ուղեղը ունի մի յատկութիւն, այն է՝ քիչ թէ շատ արթնանալ, զրգված ներքին կամ արտաքին տպաւորութիւններից, և սկսել կամ շարունակել իր գործողութիւնը քնի ժամանակ: Հէնց այդ անկատար գործողութիւններից են առաջանում երազները:

Ներքին ֆիզիկական պատճառներից մէկը, որը յարուցանում է երազներ, և որը կազմակի գիտողից մնում է աննկատելի, զանազան տեսակ ցաւերն են, ինչ բնաւորութիւն էլ որ ունենան, մարմնի ինչ տեղումն էլ որ լինեն նրանք: Ցաւն էր պատճառը, որ երևելի բնագէտ Կոնրադ Գէսներ երազում տեսնում է, ինչպէս օձը խայթում է նրա կրծքի ձախ կողմը: Հինգ օրից յետոյ նա մեռնում է ժանտախտի պալարից (anthrax), որը նա ստանում է կրծքի մի և նոյն տեղը:— Հասկանալի է, որ նրա կիսաքուն ուղեղում օձի գաղափարն երևան է եկել նոր սկսվող անտանելի ցաւի ազդեցութիւնից:

Ամենքի հետ գոնէ մի անգամ պատահած կը լինի կօշմարը, այսինքն քնած ժամանակ մի այնպիսի դրութիւն, երբ մարդ զգում է ամբողջ մարմինը ճնշված, կրծքի, առաւել ևս փորի վրա, մի ինչ-որ ծանրութիւն: Մի և նոյն ժամանակ զանազան սարսափեցուցիչ վտանգներ սպառնում են նրան, բայց մարդ չէ կարողանում շարժվել, ոչ մի ձայն հանել: Ժողովուրդը կարծում է, թէ սատանան է նստում մարդու վրա, ուզենալով նրան խեղդել... Կօշմարի պատճառներն ուրիշ ոչինչ չեն, եթէ ոչ վատ մարսողութիւնը և կամ թէ պառկած տեղի անյարմարութիւնները:

Կարլ Ֆօխտ պատմում է իր «Ֆիզիօլոգիական նամակներում» հետևեալ հետաքրքիր երազը, որը ցոյց է տալիս, որ երազների գլխաւոր էութիւնը զգայողութիւնն է (sensation):— «Ես իմանում եմ սեփական փորձից, ասում է նա, որ ես շատ էի երազում, երբ ես դեռ երեխայ էի և որ ես կարդում էի, գարեջուր խմելով, բազմաթիւ ասպետական րօմաններ, որ հարկաւոր չէր անել թէ իմ կրթութեան և թէ իմ առողջութեան օգտի համար: Երազումս տեսնում էի կռիւներ, պատերազմներ, քաջասիրտ յարձակումներ և խելացի կերպով հնարած յետ նահանջումներ, և երազի վերջը, առհասարակ, միայն ես էի մնում կենդանի. յետոյ քաշվում էի մի առանձին տուն, ուր գնում էի մի խոր անկողնում քնում, որտեղից այլ ևս չէի դուրս գալիս: Այսպէս՝ շատ անգամ ես ազատվում էի, բայց երբեմն թշնամին ինձ գտնում էր և սպանում: Ես զգում էի դաշոյնը վէրքի մէջ, զգում էի, ինչպէս արիւնը հոսում է մարմնիս վրայից, և երբ զարթնում էի, անկողինս թրջված էր լինում... Անտարակոյս՝ խմիչքի աւելորդը զրգռում էր մէջքի փուչիկի խողովակը, և որ քնած ուղեղս յօրինում էր միզելու այդ ցանկութիւնից մի րօման, որը վերջանում էր, առհասարակ, յանդիմանութիւններով»:

Բացի ներքին տպաւորութիւններից, երազների պատճառներից մէկը, ինչպէս ասացինք, արտաքին ազդեցութիւններն են, որոնց մի ուրիշ արթուն մարդ կարող է տեսնել: Վերև նկատեցինք, որ քնած կենդանին նման է նրան, որը զրկված է ուղեղից, այսինքն քնածի գործողութիւնների մեծ մասն անգիտակցաբար են կատարվում: Ծակեցէք քնած մարդու մատը, նա մի և նոյն մատը յետ կը քաշի. արեգակի ճառագայթներն ընկնում են նրա աչքերին, նա անգիտակցաբար շուռ կը գայ: Դրէք մի կտոր շաքար քնածի պռօշների արանքում, նա լեզուն հանում է, սկսում է ծծել շաքարի կտորը. մի և նոյն ժամանակ նրա դէմքը ցոյց է տալիս, որ նա բաւականութիւն է զգում: Երբ նրան զարթնացնէք շաքարի հալվելուց յետոյ, նա կսկսի ափսոսալ, որ տեսածներն երազներ էին. կը պատմէ, ինչպէս նա համեղ կերակուրներ էր ուտում և պատրաստ էր այդ քաղցրահամ կերակուրները վերջացնելու, երբ նրան զարթնացրին:

Այդպիսի երազներ, որոնք պատճառ են դրսի ազդեցութիւնների, հեշտութեամբ կարելի է յարուցանել արհեստական կերպով:

Առհասարակ, երազները լինում են անկապ, կցկտուր և պարունակում են իրանց մէջ արկածներ, որոնցից իրական կեանքը զուրկ է: Բայց պատահում են երազներ, որոնք քիչ թէ շատ ներդաշնակ են լինում, մօտենում են արթնութեան ժամանակ մարդու կատարած գործերին: Իսկ եղել են, թէպէտ շատ հազուագիւտ, մարդիկ, որոնք քնի ժամանակ լուծել են խնդիրներ, դժուար հարցեր են բացատրել և այլն: Յայտնի է, որ Վօլտէր քնում ուղղել է իր «Հենրիադի» առաջին երգը: Իրական կեանքին մօտ այդպիսի երազներ կարող են պատահել. որովհետև երբ մարդ քնից առաջ կենտրոնացնում է իր միտքը որ և է առարկայի վրա, ուղեղի վանդակիկները, որոնք արթնութեան ժամանակ աշխատում էին, շարունակում են քիչ թէ շատ գործել և քնի մէջ, վերջացնելով մարդու աշխատանքը, և այդպիսով զանազան ուղիղ կամ սխալ եզրակացութիւնների հասցնել:

Վերջին տեսակ երազները լաւ միջոց են հաստատելու այնպիսի մարդկանց, որոնք մինչև անգամ բարձր են կանգնած իրանց զարգացողութեամբ միջին հասկացողութիւն ունեցող մարդկանցից, իբր թէ երազների էութիւնը անբացատրելի և անքննելի է հասարակ մահկանացուների համար, իբր թէ երազներն երևան են գալիս նախախնամութեան հրամանով, և այլ այդպիսի անմիտ և անհիմն նախապաշարմունքներ....

Ք. Օ.

նելու և անցած տօնավաճառներին կրած վնասները ծածկելու։ Թէև անցեալ տարի մեծապէս վնասվեցան ծխախոտի պլանտատօրները, պահանջից աւելի արդիւնաբերելով, բայց այս տարի, ինչպէս երևում է, պէտք է մեծապէս շահվեն, որովհետև քիչ քանակութեամբ են ցանել ծխախոտը այս տարի և կարողացել են աւելի լաւ խնամել, այնպէս որ այս տարվայ հունձը տուել է միմիայն առաջին տեսակ ծխախոտ, երկրորդ տեսակի շատ քիչ է ստացվել, իսկ երրորդ տեսակի ամենևին չէ ստացվել։

Երէկ տեղի ունեցաւ օրիորդաց գիմնազիայի տարեկան հանդէսը. այդտեղ աշակերտող 25 հոգի հայուհիներից միմիայն երկուսը պարգև են ստացել, այն է երկրորդ դասատան աշակերտուհի Վարվառէ Շօրչօրեանց ստացաւ գովասանական թերթ և մի ֆրանսերէն փառակազմ գիրք, և եօթերորդ դասատուն աւարտող Լիզա Բարօնեանց ստացաւ ոսկեայ մեդալ։ Հաւատարիմ աղբիւրից տեղեկացանք, որ օրիորդ Լ. Բարօնեանց գնացել է Խարկով, ութերորդ տարվայ դասընթացը այնտեղ շարունակելու և մասնագիտաբար պիանօի վրա ածելում կատարելագործվելու։

Մեզ համար սովորութիւն էր դարձել հիւրանոցները սարսափելի կեղտոտ դրութեան մէջ տեսնել. այս դեռ բաւական չէր կարծես. նոյն հիւրանոցները անարգել վխտում էին անբաւ պարտադուզք ունեցող կանանցով, այնպէս որ օրինաւոր մարդուն բոլորովին անկարելի էր բնակվել հիւրանոցում, առանց իր անուան արատ բերելու։ Բայց այժմ ազատվեցանք այս ամենից, շնորհիւ նոր հաստատված ոստիկանապետի, որը ամեն միջոց գործ է դնում քաղաքս ամեն կողմից լաւ դրութեան մէջ պահպանելու և ամեն տեղ կարգ գցելու, որի համար քաղաքացիները նրան շատ շնորհակալ են։

X.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կ. Պօլսից մեզ գրում են. «Ցանկը ճարակած է Պօլսի մէջ. հազարաւոր անձինք կը բռնուին. ոսկրներու, գլխու սաստիկ ցաւ, ոտքերու կըտրտում և ուրիշ տառապանքներ գլխաւոր նշաններն են այդ հիւանդութեան, որ բոլորովին անծանօթ էր պօլսեցիներու։ Բայց մահ չը կայ. հիւանդութիւնը վեց օր կը տևէ, բայց սաստիկ տառապանք կու տայ»։

—

Եգիպտոսի Գահիրէ քաղաքից մեզ գրում են. «Եգիպտոսի առաջնորդ Մատթէոս եպիսկոպոս Իզմիրլեան, որ այժմ Պօլիս է, հրաժարական տուած է իր պաշտօնէն։ Իզմիրլեան սրբազանէն շատ գոհ էր իր ժողովուրդը»։

—

Մի քանի ամիսների անգործութիւնից յետոյ վերջապէս Թիֆլիսի «Հայերէն գրքերի հրատարակութեան ընկերութիւնը» հրատարակեց մի գրքոյկ, ժողովրդական ընթերցանութեան համար, որը կրում է «Սօկրատէս» վերնագիրը, և թարգմանել է օրիորդ Թ. Ստեփոյեանը։ Գրքոյկը բովանդակութեան կողմից յարմար և լաւ գիրք է։ Թարգմանութեան լեզուն հասկանալի և մաքուր է, միայն ազատ չէ զանազան անհարթութիւններից։ Շատ նախադասութիւնների կազմակերպութիւնը խորթ համարում է, որ թարգմանչուհին ռուս լեզուի ազդեցութիւնից չէ կարողացել ազատ պահել թարգմանութիւնը։ Օրինակներ առաջ բերելը աւելորդ ենք համարում, և եթէ մանրամասն ենք անում այդ բանի վրա, այն էլ միայն այն պատճառով, որ դա «Հրատարակչական ընկերութեան» հրատարակութիւնն է։ Լեզուներին անծանօթ թարգմանիչները շատ անգամ այնպիսի անճոռնի լեզուով են կատարում իրանց թարգմանութիւնները, որ թարգմանչական վատ լեզուն սովորական է դարձել մեզ համար, սակայն մի գիրք, որ դուրս է գալիս «Հրատարակչական ընկերութեան» անունով, լեզուի կողմից էլ պէտք է տարբերվէր այն գրքերից, որոնք չեն անցնում մի խմբագրական մանրամասնի ձեռքով։ Մի խօսքով «Հրատարակչական ընկերութեան» անունով լոյս տեսած գրքերը օրինակելի պիտի լինեն ամեն կողմից։ Այս պէտք է միշտ յիշէ ընկերութիւնը։

—

Սեպտեմբերը վերջանում է, բայց քիչ չեն այն տեսակ հայոց դպրոցները, որտեղ ուսումը դեռ չէ սկսված. շատ տեղ դեռ ուսուցչական խմբերը չեն կազմակերպված, իսկ շատ տեղեր էլ դեռ չեն վարձված կամ այս և այն առարկայի վարժապետներ և կամ վարժուհիներ։ Այդպիսի լաւ սարք ու կարգ ի հարկէ, միայն հայոց դպրոցներում կարող է լինել։ Զարմանալի և ցաւալի է այդ երևոյթը և այն պատճառով, որ պարապ մնացած վարժապետներ և վարժուհիներն էլ քիչ չեն։ Մի կողմից դպրոցներում չեն կազմակերպված խմբեր, իսկ միւս կողմից «ազգութեան բոլոր քաղցրութիւնները» վայելած մանկավարժները պարապ են մնացել։

—

Դրամական կողմից Թիֆլիսի օպերան շարունակում է անաջողութիւն ունենալ։ Ներկայացումներին շատ քիչ հասարակութիւն է յաճախում ընդհանրապէս։ Նոյն իսկ «Րիգօլետտօ» օպերան, որը խաղացվեց ամսիս 21-ին և որը Թէֆլիսի հասարակութեան սիրած օպերաններից մէկն է, շատ քիչ արդիւնք տուեց. թատրոնը համարեա դատարկ էր։ Այդ երևոյթը միայն նրանով է բացատրվում, որ այս տարվայ խմբի մէջ թէ կանանց մասը շատ թոյլ է, և թէ չը կան փոքր ի շատէ աչքի ընկնող տենօրներ։ Հասարակութիւնը սպասում է նոր երգիչների, որոնք պէտք է գան Պարիզից. գուցէ այն ժամանակ հասարակութիւնը սկսի թատրոն յաճախել։ Սեպտեմբերի 21 Րիգօլետտայի դերում պ. Տարտակօվ արժանացաւ բուռն ծափահարութիւնների. վատ չէր և տ. Զարուդնայա, որը երկրորդ գործողութեան մէջ երգեց իտալերէն.

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

Կ. Պօլիս, 14 սեպտեմբերի

Ազարեան պատրիարք դարձեալ կը յաջողի յարուցանել մի այնպիսի խնդիր, որ զմեզ և կաթոլիկ հայերը իրարու դէմ գոգաէ։ Այս անգամ մեր սրտին շատ մօտ խնդիր մը։ Մի քանի օր առաջ պատրիարքարանին թեզքերէ մը կը խրկուի դատական գործոց նախարարութեան կողմէ, որով կը ծանուցուի պատրիարքին թէ Ազարեան պատրիարք մասն և բաժին կը պահանջէ Բերայի հայոց գերեզմանատունէն. Թեզքերէն Ազարեան պատրիարքի յայժ նպաստաւոր կերպով գրուած է և յայտնի կընէ թէ ճարպիկ ճիզուիթը կարող եղած է նախապէս շահել կառավարութեան աջակցութիւնը։ Պատրիարքը երէկ խորհրդակցեցաւ Քաղաքական ժողովի ատենապետ պ. Սահակ Ղազարոսեանի և ատենադպեր պ. Մկրտիչ Մանուկեանի հետ. անշուշտ ուրիշ խորհրդակցութիւններ ալ պիտի տեղի ունենան և պատասխան պիտի գրուի։ Կարծենք թէ պատասխանը շատ պարզ է. նոյն իսկ տէրութեան օրէնքը կը տրամադրէ թէ երբ մի կրօնական հասարակութենէ մի մաս կը բաժնուի, նա բնաւ իրաւունք չունենար նոյն կրօնական հաստատութեան կալուածներու, հիմնարկութիւններու մէջ. այսպէս, երբ մի թաղի մէջ խումբ մը կաթոլիկներ վերադարձան մեր եկեղեցին, չը պահանջեցին իրաւունք մը իրենց նախկին եկեղեցւոյ կալուածներու մէջէն։ Պատրիարքական պատասխանը հաւանօրէն այս իմաստով պիտի ըլլայ։

Ազարեան պատրիարքի պահանջումը շատ արտառոց է. մինչև վերջի տարիներս շատ տեղեր մենք և կաթոլիկներն մի և նոյն գերեզմանատունը կը գործածէինք. գերեզմանատունը մեր սեփականութիւնն եղած է ի վաղուց անտի, իսկ երբ կաթոլիկները բոլորովին անջատուեցան մեզմէ, պաշտօնական կերպով մենք ձայն չը հանեցինք և թոյլատրեցինք որ շարունակեն իրենց մեռելները թաղել մեր հողի վրայ. եթէ կեանքն զմեզ իրարմէ կը բաժանէր, գէթ մահը կը մնար միութեան կապը։ Յետոյ այդ գերեզմանատուններն անգործածելի եղան զանազան պատճառներով. հարկ եղաւ նոր գերեզմանատեղիներ ընտրել. այն ատեն իւրաքանչիւր հասարակութիւն ընտրեց իրեն համար առանձին վայր գերեզմանատան համար. բայց նախկին գերեզմանատունները կը մնային մեր սեփականութիւնն։ Այժմ յանկարծ Ազարեան պատրիարքի միտքը կիյնայ իր բաժինը պահանջել Բերայի գերեզմանատունէն, այն գերեզմանատունէն, որու մասին եղած դժուարութիւններն 1887—88 թուականներուն այնքան զմեզ զբաղեցրին։ Եթէ Ազարեան պատրիարք իրաւունք մը ունէր, ինչո՞ւ այն ատեն չը միջամտեց և վտանգներուն, բարոյական և քաղաքական անպատեհութիւններուն մասնակից չեղաւ մեզ հետ։

Այժմ Բերայի գերեզմանատունը մնացած է այնպէս անգործածելի, եթէ այդ գերեզմանատունը այժմ վաճառուէր կամ տէրութեան կողմէ անոր փոխարէն մը տրուէր ու առնուէր, հոգ չէր թէ Ազարեան պատրիարք իր բաժինն ալ պահանջէր. կըմբռնենք թէ ինչ բանէ կը դրդուի, և թէպէտ իրաւունք մը չունի, սակայն առանց դժուարութեան կը փափագինք, որ վաճառումի արդիւնքէ մաս մ՚ալ տրուի կաթոլիկ հայոց, անոնք ալ մեր եղբայրներն այ, անոնք ալ թող օգտուին, անոնց զարգացումն ալ մաս կը կազմէ ազգին ընդհանուր զարգացմանը։ Բայց այժմ այդպիսի բան մը չը կայ, յոյս ալ չը կայ ապագայի համար, ուրեմն ինչ բանէ կը շարժի Ազարեան պատրիարք։

Մեր առած տեղեկութիւններն այն են թէ Ազարեան պատրիարք կը փափագի մաս առնել այդ գերեզմանատունէ ու յետոյ մեռելներու ոսկորներն անտի փոխադրել ու հողը կամ վաճառել Ֆրանսայի դեսպանատան,—Մանթէպելլ կոմսը դայդ կուզէր մի քանի ժամանակ առաջ Ֆրանսական հիւանդանոց մը կառուցանելու համար—և կամ նուիրել կառավարութեան, և այսպէս ցոյց տալ թէ քրիստոնէութեան մէջ կարելի է գերեզմանները փորել, ոսկորներն փոխադրել այլուր, իսկ թէ հայերը չըրին դայդ, պատճառն այն էր, որ կուզէին թշնամութեամբ վերաբերվել օսմանեան տէրութեան հետ։ Ազարեան պատրիարք չունի ուրիշ շարժառիթ, այսպէս կը խօսուի դէթ առայժմ, և շատ հաւանական է։ Ազարեան պատրիարք միշտ այս քաղաքականութեան հետևած է. ամեն մեծ և փոքր առիթ օգտակար համարել զմեզ ցոյց տալ կառավարութեան՝ իբր թշնամի օսմանեան տէրութեան. մեր դժբաղդութիւններու վրայ կուզէ բարձրացնել կաթոլիկութեան փառքը։ Բայց միշտ պարտուած է. նոյնը կըլլայ անտարակոյս և այժմ։

Պատրիարքը կը գտնուի այժմ մի ուրիշ դժուար հարցի հանդէպ, որը եթէ չը կարգադրուի պատրիարքի փափագի համեմատ՝ Խորէն սրբազան պիտի հարկադրուի հրաժարական տալ, ինչ որ ցաւալի պիտի ըլլայ, զի Աշըգդան Խորէն պատրիարք սկսած է ժողովրդական՝ ըլլալ և կը յուսանք թէ ոչ շատ ուշ պիտի դառնայ ամենասիրելի պատրիարք մը։ Արդէն ձեզ գրած եմ թէ պատրիարքը պիտի չը հրաժարի, զի ո՛չ ինքն ազգէն դժգոհ է, ո՛չ ազգն իրմէ, բայց եթէ անբաւականութիւն ունենայ կառավարութեան հետ, այն ատեն կը հրաժարի. այդ անբաւականութիւններէ մին առնուեցաւ այս օրերս։ Վասփորի Գանդըլլի գիւղի եկեղեցւոյ համար նուիրատոմսեր շրջաբերութեան հանուած են. այդ տոմսակները կը կրեն հայոց պատրիարքարանի վաւերացումի կնիքն, ուրեմն այդ տոմսերն արտօնեալ են հայոց պատրիարքարանէն և անոր հսկողութեան ներքև են. կառավարութիւնը մտիկ չըրնէր, տոմսերը կը ժողվէ և թոյլ չը տար նուիրատուութիւններու հաւաքումը։ Պատրիարքարանի վաւերացումը բաւական չը համարուիր և պէտք է ներքին գործոց նախարարութեան հսկողութիւնը։ Պատրիարքը բնականաբար կը պահանջէ որ ինքն նկատուի իբր կատարելապէս վստահելի յաչս տէրութեան, և ամեն նուիրատուութիւն, որոց վրայ ինք կը հսկէ, բնաւ կասկածի ենթակայ չըլլայ։

Խնդիրը յայտնի չէ թէ ուր կը վերջանայ. բայց ամեն պարագայի մէջ չենք փափագիր որ այսպիսի խնդրի մը համար պատրիարքը հրաժարի. պատրիարքը իր իրաւունքը պէտք է պահանջէ կանգնելով գործի գլուխ։

Երէկ Պօլսի եպիսկոպոսները, վարդապետները, աւագերէց քահանաները եկեղեցական համագումար ժողով ըրին՝ նախագահութեամբ Հայրիկի, ատենապետութեամբ Մուշի առաջնորդ Ալէաթճեան Գրիգորիս եպիսկոպոսի։ Գումարումի նպատակն՝ էր Ռումանիոյ մէջ կատարուած ամուսնական գէպք մը. ժողովը վիճաբանեցաւ, բայց ութը օրէն վերստին պիտի գումարի. որոշում մը չը կրցաւ տալ։ Սակայն յայտնի է թէ անգամ մը որ համագումար ժողովը սկսաւ գումարիլ, շատ մը կարևոր հարցերու համար պիտի շարունակէ գումարիլ։ Եթէ մեծ-մեծ խոչնդոտներ չը պատահին, կը կարծենք թէ եկեղեցականներու գումարումը բացառիկ կարևորութիւն պիտի ունենայ և նշանաւոր հետևութիւններ պիտի արտադրէ։ Եպիսկոպոսներն ու վարդապետներն իրենց աթոռներէն հեռացուցուած, Պօլիս տարագրուած առաջնորդներ են։

Նորընտիր Քաղ. Ժողովը գործել սկսեց։ Նորատունկեան Գաբրիէլ էֆէնդի հիւանդութեան պատճառաւ հրաժարեցաւ։ Քաղ. Ժողովը բաղկացած է վաճառականներէ. ոչ մի էֆէնդի կայ անոնց մէջ։—Առայժմ այսքան։

Մուսա պէյի դատը դեռ դատարանի առջև չէ. նախնական քննութիւնները կըլլան հարցաքննիչ դատաւորներէ։ Սակայն Պօլիս եկող ամբաստանիչք և վկաները ցաւալի դրութեան մէջ են. ձմեռը կը մօտենայ պէտք է վերադառնան ու չեն կարող, լքցուած են վէզիր խանի մէջ, հիւանդութիւնը սկսած է ճարակել։ Երեք անձինք թիֆէ բռնած են. բժիշկները երկիւղ յայտնած են թէ այդ հիւանդութիւնը կրնայ անոնց մէջ ճարակել։ Պատրիարքարանէն օրական 15 բուրլի կը տրուի իբր կերակուրի ծախս այդ յիսուն անձինքներու։ Մուսա պէյ միշտ ազատ թողուած է։

Հայկակ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Բէլգրադից գրում են, որ Միլան թագաւորը վճռել է անպատճառ Բէլգրադ գալ։ Կարծում են, որ նրա գալը կարող է առանց հետևանքների չը մնալ, քանի որ Բէլգրադումն է այժմ Նաթալիա թագուհին եւ ցանկալի է, ինչպէս արդարացի կերպով նկատում են եւրոպական մի քանի լրագիրներ, որ Միլանի և Նաթալիայի հարցը վերջանար և եւրոպական հասարակութեան ուշադրութիւնը չը զբաղվէր այդ ինքն ըստ ինքեան աննշան հարցով։

—Ունգարական մամուլը աղմուկ է բարձրացրել Նաթալիա թագուհու Բէլգրադ վերադառնալու առիթով։

—Այս օրերս գերմանական կայսրը խօսելով զօրախաղերի առիթով, դարձեալ կրկնեց իր սովորական խօսքը ասելով. «գերմանական զօրքը աւելի ուժեղացնելու մէջն եմ տեսնում ես խաղաղութեան գրաւականը»։ Այդ զօրախաղերի առիթով Բերլինից հեռագրում են «Temps» լրագրին, որ զօրախաղից յետոյ շատ զինուորներ այնպէս ջարդված և յոգնած էին, որ հիւանդ զգալով իրանց, ստիպվեցան հիւանդանոցները մտնել՝ կազդուրվելու համար։

—Սօֆիայից գրում են, որ բուլգարական գործիչ Ստօյանօվի մահը, որը յանկարծակի տեղի ունեցաւ Պարիզում, և որի պատճառները դեռ գաղտնիք են մնում,—զրկեց նրա կուսակցութիւնը մի մեծ ոյժից։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երևելի Էդիսոնն էլ իր հանճարը այժմ գործ է դնում զինուորական արհեստը ծաղկեցնելու համար, հնարելով այնպիսի գործիքներ, որոնք պէտք են գալիս պատերազմի ժամանակ աւելի շուտ և աւելի շատ մարդիկ կոտորելու համար.... Դա առաջին փորձն է, որովհետև Էդիսոնի մինչև այժմ արած գիւտերը, բարեբաղդաբար, նուիրված էին ոչ թէ «մարդիկ կոտորելու արհեստին» այլ «մարդկանց երջանկացնելու գործին»։

* * *

Պարիզում անցեալները կայացած կանանց կօնգրէսի գործնական հետևանքներից մէկն էլ այն եղաւ, որ շուտով պէտք է սկսի հրատարակվել Պարիզում մի նոր օրգան, բացառապէս կանանց հարցին նուիրված։ Այդ օրգանը կրելու է «Union universelle des femmes» վերնագիրը։ Այդ նոր օրգանի նպատակն է կապ հաստատել բոլոր երկրների մտածող կանանց մէջ, հաղորդել այն բոլոր փաստերը, որոնք ապացոյց են որ կանանց հարցը առաջադիմում է, տեղեկութիւն տալ այն բոլորի մասին, որ վերաբերում է կանանց գործունէութեան զանազան ասպարէզներում, աշխատելով այդ գործունէութեան համար նոր ասպարէզներ բանալ։ Այդ օրգանի իւրաքանչիւր համարի մէջ պէտք է տպագրվի մի մի երևելի կնոջ պատկերը՝ կենսագրութեան հետ միասին։

* * *

Աւստրիական զինուորական հանճարները նոր գիւտ են արել.—Վիէննայի զինամթերային գործարանում հնարել են մի նոր բաղադրութիւն, որին տուել են «աւերիչ» անունը։ Այդ «աւերիչը», որով պէտք է լցվեն ռումբեր, ահագին ոյժ ունի, և պայթելով կարող է շատ մարդիկ կոտորել....

* * *

Այս օրերս Էմիլ Զօլա խօսելով «Figaro-ի աշխատակիցներից մէկի հետ, այն միտքն է յայտնել, որ գեղարուեստի մէջ բնականութիւնը յետ է դնում և անցողական շրջանի մէջ է։ Այդ երևոյթը երևելի գրողը բացատրում է նրանով, որ մարդկութիւնը անխուսափելի կերպով ձգտում է դէպի բաղդաւորութիւն, աշխատելով մո-

ռանալ իր ցաւերը։ Մինչդեռ բնականութիւնը ցոյց է տալիս մարդկանց իրանց վէրքերը, իսկ այդ վէրքերը մխիթարութիւն չեն կարող պատճառել մեզ։

* * *

Ամերիկական լրագիրները մանրամասն տեղեկութիւններ են հաղորդում այն սարսափելի հեղեղների մասին, որոնք վերջին ժամանակներս տեղի ունեցան Կալիֆորնիայում։ Այդ երկրի արեւմտեան կողմում եղած հեղեղի զոհ գնացին աւելի քան 100,000 մարդ, շատ գիւղեր և նոյն իսկ մի քանի քաղաքներ անհետացան, շատերից էլ միայն աննշան աւերակներ մնացին։ Մի քանի կողմերում բազմաթիւ դիակներով են ծածկված հեղեղի բռնած տեղերը։ Ահագին թիւ են կազմում անապաստան մնացած ընտանիքները։

„ՄՇԱԿԻ" ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 21 սեպտեմբերի։ Ջրերից փրկող ընկերութիւնը կայացրեց հետեւեալ վճիռը. իր բոլոր փրկող նաւերում գործածութեան մէջ մտցնել իւղը, երբ ալիքները խաղաղացնող միջոց։ Տեխնիկական ընկերութեան մէջ հարց է յարուցված այն մասին, որ անտրպրենէօրներին արգելվի զուարճութեան նպատակով օդապարիկներով բարձրանալը՝ առանց մասնագէտ-օդագնացների թոյլտուութեան՝ զինուորական իշխանութեան ու տեխնիկական ընկերութեան կողմից։ «Гражданинъ» լրագիրը լսել է, որ կիրակի և տօն օրերը ձիարշաւները արգելվելու են։

ԲԵԼԳՐԱԴ, 21 սեպտեմբերի։ Խնամակալութեան և մինիստրութեան յոյսը այն մասին, որ Նատալիա թագուհին, ծանօթանալով երկրի խնակական դրութեան հետ, և համոզվելով որ թէ արմատականները և թէ ազատամիտները դէպի ինքը կատարելապէս բարի ցանկութիւններ ունեն, զանց չի առնի որդու հետ տեսնվելու պայմանները ընդունելու—չարդարացաւ։ Ի նկատի ունենալով այդ բանը, կառավարութիւնը վճռեց status-quo պահպանել մինչև սկուպշչինայի գումարվելը։ Կառավարութիւնը հաւատացած է, որ սկուպշչինայի վճիռը, չը խանգարելով թագաւորի ծնողների իրաւունքները, միանգամայն համապատասխան կը լինի Սերբիայի և նրա գահի շահերին։ Սկուպշչինան կը գումարվի հոկտեմբերի 1-ին։ Թագուհին ունկնդրութեան ընդունեց միտրօպօլիտ Միխայիլին և Գրուիչին։

ՎԻԷՆՆԱ, 21 սեպտեմբերի։ Բելգրադում տեղի ունեցող դէպքերի վրա այստեղ անհանգիստ կերպով են նայում և երկիւղ են կրում, որ կարող են տեղի ունենալ փողոցային անկարգութիւնները յօգուտ Նատալիա թագուհու։

ԼՕՆԴՕՆ, 21 սեպտեմբերի։ Լուրերին նայելով, Ուէլսի պրինցը, Աթէնքում տօնախմբութիւններն աւարտվելուց յետոյ, գնալու է Եգիպտոս, որտեղ և պէտք է անգլիական զօրաբանակի զօրախաղ լինի։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 22 սեպտեմբերի։ Երէկ Վերժբօլովով արտասահման ուղեւորվեց Մեծ Իշխան Վլադիմիր Ալէքսանդրովիչ իր Օգոստափառ Ամուսնու հետ։

Կ. ՊՕԼԻՍ, 22 սեպտեմբերի։ Գերմանական դեսպան Րադօվից պաշտօնապէս յայտնեց Բ. Դրանը, որ գերմանական կայսրը և կայսրուհին Կ. Պօլիս կը գան նոյեմբերի 1-ին։

ԲԵՐԼԻՆ, 22 սեպտեմբերի։ Կայսերական բանկը բարձրացրեց պրօցէնտների չափը մուրհակների զեղջումով 4-ից մինչև 5%։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 22 սեպտեմբերի։ Երէկ «Սօլեանոյ Գօրօդօկ» տեղում կայացաւ տնայնագործութեան մուզէումի բացումը։ «Новое Время» հաղորդում է, որ մի քանի նահանգների վարչական կազմակերպութեան փոփոխութիւնների պրօէկտը՝ առաջարկված է արդէն պետական խորհրդին։ «Гражданинъ» հաղորդում է որ պալատական տնտեսութեան գլխաւորը՝ Շիրինկին և երկաթուղիական տեխնիկական մասի գլխաւորը՝ ինժեներ Կօպիտկին ճանապարհ ընկան դէպի Կիլ։ Նոյն տեղ գալու է Պարիզից գեներալ-ադիւտանտ Չէրեվին։

ԲԵԼԳՐԱԴ, 22 սեպտեմբերի։ Նատալիա թագուհին դեռ եւ տեսակցութիւն չէ ունեցել Ալէքսանդր թագաւորի հետ։ Թագուհին մերժեց խնամակալութեան առաջարկութիւնը և յայտնեց որ չէ կարող ստորագրել այն պայմանագիրը, որը զրկում է իրան պատանի թագաւորի մօր և սերբիական քաղաքացուհու իրաւունքներից։ Թագուհին աւելացրեց որ նա Սերբիա եկաւ այն նպատակով որ այդտեղ էլ մնայ և որ ինքն չի թոյլ տայ սահմանափակութիւն անել իրան հետ իր մայրական իրաւունքների վերաբերմամբ։

ՆԷԱՊՕԼ, 22 սեպտեմբերի։ Թագաւորը վաւերացրեց կոմս Անտօնելլիի միջնորդութեամբ մայիսի 2-ին Մենելիկ թագաւորի հետ կապած դաշնագիրը։ Այսօր Կրիսպի և Մենելիկի դեսպանը վերջնապէս ստորագրեցին լրացուցիչ պայմանագիրը։

———

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

Լոյս տեսաւ

„Գրքերի հրատարակութեան ընկերութեան" հրատարակութեամբ

„ՍՕԿՐԱՏԷՍ"

Թարգմանեց օր. Թէկղի Ստեփեան

Գինն է 10 կոպէկ։

1—4

ՂՈՒԲԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԴՊՐՈՑԻ ՀԱՄԱՐ ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է ՄԻ ՎԱՐԺՈՒՀԻ տարեկան 500 րուբլի ռոճիկ՝ շաբաթական 24 դասի համար հայերէնից, թուաբանութիւնից և ձեռագործից։ Ցանկացողները շտապով պէտք է դիմեն դպրոցի հոգաբարձութեան։

1—3

COMPAGNIE DES MESSAGERIES MARITIMES

PAQUEBOTS-POSTE FRANÇAIS.

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԱԵՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

(ՄԵՍԱԺԸՐԻ ՄԱՐԻՏԻՄ)

կանոնաւոր և ուղղակի երթեւեկութիւն ՄԱՐՍԷԼԻ և ԲԱԹՈՒՄԻ մէջ և փոխադարձ

Ուրբաթ, 29 սեպտեմբերի (11 հոկտեմբերի) ԲԱԹՈՒՄԻՑ դուրս կը գնայ շոգենաւ ALPHÉE (ԱԼՖԷ) նաւապետ CAYLUS (ՍԷԼԻՒՍ), մտնելով Կ. Պօլիս, Պորտ-Լահօս և Լակավալ։

Ագէնտները՝ ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ պ. Գ. ԷՍՍԷՆԺԷՐ, ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ ԳԷՈՐԳ ՀԷՋՈՒԲԵԱՆ ՀԷՋՈՒԲԵԱՆՑ, իսկ ԲԱԳՈՒԻ մէջ ԳՕԼԴԼՈՒՍ։

1—2

Ուսուցիչ Յ. Իւսուֆեան ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ Է ԻՐ ԸՆՏԱՆԻՔՈՒՄ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿՆԵՐ։ Այստեղ պատրաստվում են աշակերտներ արքունի և հայոց ուսումնարանների համար և կրկնութիւններ են անում։ Դիմել հետեւեալ հասցէով. Կուկիա, Սիմեօնովսկի փողոց, № 16։ Մի և նոյն տեղը տրվում են վարձով և սենեակներ բոլոր յարմարութիւններով։

2—5

ՄԷԿ ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԿԱՄԵՆՈՒՄ Է ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԴԱՍԵՐ ՏԱԼ ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻՑ։ Ցանձն է առնում նոյնպէս և կրկնութիւններ անել գիմնազիական առարկաներից աշակերտների հետ։ Ցանկացողները կարող են դիմել Գայիանեան օրիորդական դպրոցը, ուսուցիչ Մաժինեանին, առաւօտեան 11—12 ժամը։

3—5

ՀԱՇՒԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԵՐ

Տալիս եմ մասնագիտաբար ՀԱՇՒԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ դասեր՝ պարզ և կրկնակի իտալական, երրակի ռուսաց և անգլիական սիստեմով։

Հարցնել Կազեօննայա Պալատում պ. ՏԷՐ-ԱԿՈԲԵԱՆՑԻՆ.

2—5 (և. շ.)

ՄԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ, որը երկար տարիներ պաշտօն է վարել կառավարչական ուսումնարանում, ցանկանում է աւագ-ուսուցչի կամ առհասարակ ուսուցչութեան պաշտօն ստանալ հայոց ուսումնարաններում։ Պայմանների մասին գրաւոր կամ բերանացի կարելի է տեղեկանալ „Մշակի" խմբագրատանը, ուր և կարելի է իմանալ հասցէն։

5—5

Էջմիածնում հաստատված ցուցակի երկրորդ կարգի ՄԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ ՑԱՆԿԱՆՈՒՄ է հայոց ուսումնարաններում աւագ ուսուցչութեան կամ առհասարակ ուսուցչութեան պաշտօն ունենալ, աւանդելով, բացի ռուսերէնից, բոլոր առարկաները։ Պայմանների մասին դիմել՝ Ալէքսանդրօպօլ խաչատուր Շաթիրեանցին։

2—3

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ

ԿԱՐԳԱԴՐԻՉ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԸ սրանով յայտնում է, որ ցուցահանդէսը բացվում է առաւօտեան 9 ժամից և փակվում է երեկոյեան 6 ժամին։ Երեքշաբթի, չորեքշաբթի, հինգշաբթի, ուրբաթ և շաբաթ օրերը մուտքը արժէ 30 կոպէկ։ Ցուցահանդիսում ամեն օր անում է զինուորական նուագախումբը առաւօտեան 11 ժամից մինչև ժամը 1-ը կէսօրից յետոյ, և երեկոյեան 4 ժամից մինչև 6 ժամը։ Ցուցահանդիսի այգու և բուֆէտի երեկոյեան այցելութիւնների սկսվելու մասին առանձին կը յայտարարվի։

3—3

ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է ՄԻ ՎԱՐԺՈՒՀԻ

որը պէտք է աւանդէ հայոց լեզուից, թուաբանութիւնից և ձեռագործից շաբաթական 22 դաս ստորին դասատներում։ Ցանկացողները պայմանները իմանալու համար շուտով կարող են դիմել „Մշակի" խմբագրատանը։

3—3

ՆԱԽԱԶԳՈՒՇԱՑՈՒՄ

Մեր տեղեկութեանը հասաւ, որ ԷՅՆԷՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ արդիւնաբերած այրված կաֆէի նշանագրերը (ярлыки) կեղծվում են և որ մայիսի 12-ին ներկայ թւի մեզ աջողվեց գտնել Թիֆլիսում մի հիմնարկութիւն, որը զբաղված է այդ տեսակ ԿԵՂԾՈՒՄՆԵՐՈՎ, այնպէս որ դատաստանական իշխանութիւնը կնքեց այրված կաֆէի աւելի քան 2,000 մետալական արկղիկներ, մեր ֆիրմային նմանեցրած այդ տեսակ կեղծ նշանագրերով և գտաւ դարձեալ 3,000 նոյնանման եարլիկներ։

Չը նայելով այդ հանգամանքին, այդ կաֆէի առեւտուրը դարձեալ շարունակվում է և այդ պատճառով մենք ստիպված ենք նախազգուշացնել յարգելի հասարակութեան, որ ՄԵՐ եարլիկները տպված են ՄԻԱԿԵՐՊ ՀԱՒԱՍԱՐ ՏԱՌԵՐՈՎ, այն ինչ կեղծված եարլիկների վրա հետեւեալ խօսքերը. „ярлыкъ утвержденъ правительствомъ" և գործածելու եղանակի բացատրութեան տակ ստորագրութիւնը „Товорищество паровой фабрики ЭЙНЕМЪ" աւելացրած են կանուչուկեան դրոշմով։

Շոգէգործարանի ընկերութիւնը
ԷՅՆԷՄ Մօսկվայում

6—6 (և. շ.)

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET COM.

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ եւ ԸՆԿ.

կանոնաւոր և ուղղակի երթեւեկութիւն ՄԱՐՍԷԼԻ և ԲԱԹՈՒՄԻ մէջ և փոխադարձ

Հինգշաբթի, սեպտեմբերի 28-ին, ԱՆԱՏՕԼԻԱ (ANATOLIE) շոգենաւը, նաւապետ ԲՕՇԷԼ (BOSCHEL) դուրս կը գնայ Բաթումից դէպի Տրապիզօն, Սամսօն, Կ. Պօլիս և Մարսէյլ։ Տեղեկութիւնների մասին պէտք է դիմել ընկերութեան գործակալներին. Բաթումում Լէմօղլուի տան, Նարերէժնայա, և Թիֆլիսում Նախկին Արծրունի գալլերէում, № 114.

(Շ.) 2—2

ԲԺՇԿԱՊԵՏ ԳՐԻԳՈՐ ՏԷՐ-ՄԿՐՏՉԵԱՆ ՏԷՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑ (ԹԻՖԼԻՍԵՑԻ)

Տեղափոխվեց նոր բնակարան (Սապէրնայա փողոց, տուն Ալգաղանովի № 7)։

5—10

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

„ԱՍՏՂ ԲԵԹՂԷՀԵՄԻ"

Սկզբունք ճշմարտութեան

ԳՐԵԱՑ Ի ՄԱՆՈՒԿԷ ԳՕՋՈՒՆԵԱՆԷ, Կ. ՊՕԼԻՍ

Գինն է 5 ղուրուշ

3—5

Պարապելով մի քանի տարի երկդասեան դպրոցում Ե. կարգի ուսուցչական վկայականով, ցանկանում եմ ԴԱՍԵՐ աւանդել ՌՈՒՍԱՑ ԼԵԶՈՒԻՑ բոլոր բաժանմունքներում և ԹՈՒԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ առաջին երեքում։

Դիմել Нахичевань (Эриванск. губерн.) Азарапету Арзуманову.

3—4

ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է

ՌՈՒՍԱՑ ԼԵԶՈՒԻ ՎԱՐԺԱՊԵՏ (Ե. կարգի) ԱՐՄԱՒԻՐԻ հայոց դպրոցի համար. 400 րուբլի ռոճիկով, բնակարան և վառելիք, շաբաթական 17 դաս։ Ցանկացողները անմիջապէս պէտք է դիմեն հոգաբարձութեանը։

3—3

Վ. ՇԷՔՍՊԻՐ

„ՋՈՒՐ ՏԵՂԸ ՄԵԾ ԱՂՄՈՒԿ"

Կօմէդիա 5 արարուածով

Թարգ. Յ. Լալայեանցի

Գինն է 50 կոպէկ։

Վաճառվում է կենտրօնական գրավաճառանոցում և իշխ. Բէհբութեանի գործակալական պավիլիօնում։

7—10

Дозволено цензурою, Тифлисъ 22 Сентября 1889 г.

Типографія Канцеляріи Главноначальств. Гражд. час. на Кавк., Лорисъ-Меликовск. ул. д. ка.